

Fonteinkerk, 12 maart 2023

Lezing: Johannes 4 : 1-24

Onlangs verscheen er een nieuw boek van de Vlaamse theoloog Daniël De Waele: “Godenschemering”. Het boek beschrijft de ontwikkeling van het geloof in God door de eeuwen heen. Bijvoorbeeld: hoe de mensen eeuwenlang hebben geloofd in veelgodendom, totdat binnen het Joodse geloof het besluit viel om voortaan slechts één God te vereren. En: hoe de mensen in het Westen het leven steeds meer door een wetenschappelijke bril gingen bekijken, zodat de letterlijkheid van het scheppingsverhaal ongeloofwaardig werd, en er steeds minder behoefte kwam aan het toeschrijven van gebeurtenissen aan God. En: hoe God binnen die evolutie van het geloof een steeds vriendelijker, humaner gezicht krijgt. Waarbij De Waele in een interview aantekent: “Misschien moet je het omkeren: dat wij steeds beter gaan inzien wat God met de mensen voorheeft.” En ook: hoe de kans zeer klein is dat de kerk in het Westen weer zal opbloeien, omdat de mensen met heel andere dingen bezig zijn, niet meer met God. Maar één ding zal nooit veranderen, zegt De Waele: mensen zullen altijd blijven zoeken! Ze blijven zoeken naar een antwoord op hun problemen en hun levensvragen, ze blijven zoeken naar vrede en rust in hun hart. Binnen EN buiten de kerk zullen mensen blijven zoeken...

In de Bijbel komen wij ze al volop tegen: zoekende mensen. Denk aan de Romeinse hoofdman die voor zijn zieke knecht bij Jezus kwam, denk aan Zacheüs die hoog in de boom een glimp van Jezus wilde opvangen, denk aan de geleerde Grieken die van Paulus méér wilden weten over die nieuwe god van hem... En ook in die Samaritaanse vrouw herkennen wij een zoekend mens. Jezus zag deze vrouw naar de bron zag komen, en Hij moet beseft hebben dat er met die vrouw iets aan de hand was. Want water halen: dat deden vrouwen niet rond het middaguur, op het heetst van de dag. Dat deden zij 's morgens vroeg, als het nog koel was.

Dan gingen ze in groepjes naar de bron, om tijdens het water putten de laatste nieuwtjes uit te wisselen. Deze vrouw hoort er blijkbaar niet bij; misschien was zij lijdend voorwerp van de nieuwtjes en roddels. Later in het gesprek komt naar voren dat zij vijf mannen heeft versleten, en dat zij nu de minnares is van een man die niet haar eigen man is. Dan ben je een dankbaar onderwerp voor praatjes. Vast staat dat haar wanhopige zoektocht naar liefde haar geen geluk heeft gebracht. Zij is er hard van geworden; ze heeft geleerd om de mensen op afstand te houden. Luister maar naar de afwijzende woorden waarmee ze op Jezus' vraag reageert: “Hoe kunt u, als Jood, mij om drinken vragen?!”

In het gesprek dat daarop volgt gaat zij een echte ontmoeting voortdurend uit de weg. Bewust of onbewust vat zij Jezus' woorden over het levende water tè letterlijk op, zodat het gesprek vastloopt. Als Jezus dan vraagt: “Ga je man eens halen,” zegt ze glashard: “Ik heb geen man!” En als ze snapt dat Jezus haar dóórheeft, vlucht ze weg in een discussie over de theologische verschillen tussen Joden en Samaritanen. Op allerlei manieren houdt zij Jezus op een afstand, totdat opeens het besef doordringt dat deze vreemde Jood alles van haar weet en haar toch niet veroordeelt, en dat Hij háár, een Samaritaanse met een verleden, het geluk van God aanbiedt. Zij voelt zich gezien en aanvaard zoals zij dat nog nooit ervaren heeft, niet bij haar dorpsgenoten, niet bij haar minnaars, en al helemaal niet bij zichzelf.

Het is niet toevallig, denk ik, dat het verhaal zich afspeelt bij een bron. Overigens niet zómaar een bron; het is de bron van Jacob, de plek waar vader Jacob zijn eerste stukje grond gekocht had, zijn eerste eigen stuk van het beloofde land. Uit deze oeroude bron welde nog steeds water op, wat in het Hebreeuws “levend water” wordt genoemd. Een symbolische plek, want door dit gesprek begint er ook iets te stromen in de ziel van deze vrouw. Zij was een eenzame,

verbitterde vrouw geworden, met eelt op haar ziel, en een muur rondom haar hart. Door de ontmoeting met Jezus begint er in haar weer iets te leven. Er is diep van binnen een bron aangeboord waarvan ze de levenskracht onmiddellijk ondervindt. En waarvan ze ook gaat uitdelen: ze zoekt in haar dorp de mensen op en vertelt met blijdschap wat haar overkomen is.

“Ik denk dat ik de Messias gesproken heb.” Zo wordt ze zelf een bron waaraan anderen hun dorst kunnen lessen, een “fontein van water, dat springt ten eeuwigen leven” (NBG). Ergens in haar dagboek schrijft Etty Hillesum: “Binnen in mij zit een heel diepe put. En daarin zit God. Soms kan ik erbij. Maar vaker liggen er stenen en gruis voor die put; dan is God begraven. Dan moet Hij weer opgegraven worden.” Zó zou je ook het verhaal van die Samaritaanse vrouw uit kunnen leggen: de bron was verstopt, God was bedolven onder angst en bitterheid. Zij had het zoeken naar antwoorden misschien al opgegeven. Door de ontmoeting met Jezus krijgt ze weer contact met de Bron van leven.

Wat dóét Jezus nou eigenlijk? In feite doet Jezus heel erg veel, in die paar momenten die het gesprek duurt. Hij spreekt haar aan, en overschrijdt daarbij de grens tussen Samaritanen en Joden, èn de grens tussen mannen en vrouwen. Jezus geeft haar ook een opdracht, waar zij als vrouw en als Samaritaanse eigenlijk niet aan mee mag werken: “Geef Mij wat te drinken.” En Hij vertelt haar dat Hij iets heeft tegen haar levensgrote dorst: water, levend water, liefde van God. En door wát Hij zegt, maar ook door hóé Hij het zegt, vanuit een houding van oprechte belangstelling en respect, ervaart ze die liefde ook, en kan ze er ook van uitdelen. In een korte tijd gebeurt er heel veel.

Het lijkt wel wat op de verhalen van de aartsvaders. Ook Abraham en Jacob hoorden een stem; ook zij werden aangesproken, geroepen. Ook zij kregen een grensoverschrijdende opdracht: “Ga op reis, ga op zoek naar het land van belofte.” God beloofde hun zijn steun, zijn nabijheid; Hij zou een Bron van leven voor hen zijn. Waardoor ze tevens een zegen voor alle volkeren zouden zijn; ze hadden dus ook de opdracht om van die Bron uit te delen. Het is dus niet toevallig dat het verhaal van de Samaritaanse vrouw zich afspeelt bij de bron van Jacob; het gaat over de oorsprong, over de grondbeginselen van het geloof!

Want het gaat over belangrijke woorden, woorden als: **geroepen zijn, een opdracht hebben, grenzen durven doorbreken, ontmoetingen aangaan, leven als geziene, gezegende mensen, en ook: een zegen durven zijn voor anderen.** Woorden die iets zeggen over de omgang van God met zijn volk, de omgang van Jezus met mensen. Woorden die iets zeggen over ons kerk-zijn, maar ook over ons leven als gelovigen in deze wereld.

Geroepen zijn: ook als geloven voor ons ingewikkeld, en misschien wel onmogelijk is geworden, kunnen we nog wel overeind houden dat er een Stem is die ons roept. “Mens, waar ben je, waar sta je? Waarvoor leef je, wat voor een mens wil je zijn?” We worden gevraagd om ver-antwoord-elijke mensen te zijn, mensen die antwoord geven op een Stem. Dat is een tegendraadse boodschap, in een maatschappij die zegt: “Je moet alleen doen wat je leuk vindt. Je moet genieten. Wat niet bijdraagt aan jouw persoonlijke ontplooiing of plezier, dat laat je liggen.” De coronacrisis was een kans om weer oog te krijgen voor wat echt waardevol is in een mensenleven. Hebben we een nieuwe, ergere crisis nodig? Hoe dan ook: we krijgen als gemeente keer op keer de kans om stil te worden, om weer open te gaan voor de Stem die ons roept. Om als mens weer na te denken over de werkelijke bedoeling van ons bestaan.

Opdracht krijgen: die Stem draagt ons op om op reis te gaan, naar het land van belofte, om op zoek te gaan naar de verstopte bron in onszelf. Dat betekent: onrustig leven, leven in een

voortdurend besef dat er een betere wereld, een beter leven moet zijn. Een aansporing om verder te kijken dan de materiële welvaart van onze consumptiemaatschappij; we leven niet in het paradijs, nog lang niet. Een uitnodiging om verder te kijken dan onze pijnlijke ervaringen van ziekte, eenzaamheid, dood en rouw. Wij vallen niet samen met onze successen, en we vallen ook niet samen met onze tegenslagen. Geloven is: leven met verlangen, met een verwachting. Onze wereld wordt een nieuwe wereld, en ik zal een nieuw, een ander mens zijn.

Grenzen durven doorbreken, en ontmoetingen aangaan: met Daniël De Waele ben ik het eens dat we maar niet meer moeten rekenen op een opbloei van de kerk. De kerk in het Westen zal nog vele malen kleiner worden, totdat er een kleine groep overblijft. Een rest, een restje zal overblijven. Maar de mensen blijven zoeken! Ook buiten de kerk zijn talloos veel mensen op zoek, naar spiritualiteit, naar de bron in zichzelf. Wat zouden we van hen kunnen leren? Dat zou een spannend gesprek kunnen worden. En dan niet met de stille hoop dat deze mensen trouwe kerkleden zullen worden. Maar met de houding van Jezus: vanuit respect en oprechte belangstelling, met h art voor de mensen. In het vertrouwen dat God er voor  lle mensen is. Van harte hoop ik dat wij in de toekomst nieuwe ontmoetingen zullen aangaan. Misschien zullen daarbij de grenzen tussen gelovigen en ongelovigen steeds meer vervagen. Maar is dat erg? God is er immers voor ALLE mensen. Het is God niet om de kerk, maar om de mensen te doen.

Leven als gezegende mensen, en daarmee ook een zegen durven zijn: dat is de bedoeling van ons bestaan als gelovige, van ons mens-zijn. Want het is een zegen dat er een God is die jou aanspreekt en daarmee de bron in jezelf weer tot stromen brengt. Al die oude en soms versleten begrippen als verbond, trouw, vergeving en verzoening hebben d arop betrekking: op het feit dat God voor jou een Bron van leven wil zijn. Maar die zegen st opt niet bij ons; die is als een stroom die d oor ons heengaat, ons vervult met moed en levenskracht, en dan weer verdergaat, de wijde wereld in, en ons meeneemt in die stroom, in de richting van steeds weer andere mensen. Zo zullen we anderen ontmoeten en aanspreken, en hopelijk helpen om  ok open te staan voor die stroom van leven. Ik weet dat we soms wat moedeloos tegen dat doorgeven aankijken: als we zelfs onze eigen kinderen en kleinkinderen niet kunnen overtuigen van de waarde van het geloof, - hoe moeten we het dan aan anderen doorgeven? Toch denk ik: de wezenlijke dingen maken altijd indruk. Het doet iets met een kind, als het in de levenshouding van zijn ouders moed en hoop, vertrouwen en toekomstverwachting ziet. Als ouders kun je je kind leren dat het om m eer gaat dan om presteren en voldoen aan de verwachtingen, dat het gaat om blijven zoeken naar de bron in jouzelf. Dat vergeet een kind nooit, ook niet als het een andere richting kiest. De zegen verandert van vorm en klank, maar zal niet stoppen. Jezus spreekt over de verering van God. Volgens de Samaritanen moest deze verering plaatsvinden op de berg Gerizim, volgens de Joden op de berg Sion bij Jeruzalem. Jezus verklaart de juiste locatie voor bijzaak. Het gaat om de kern: aanbidding heeft te maken met Geest en waarheid. Zo geldt dat ook voor zegen: het gaat niet om de overgeleverde vorm, niet om de juiste woorden of gebaren in een vaste context, maar om de inhoud, de kern. Nou is het nog niet zo gemakkelijk om die inhoud te omschrijven. Ik heb in de loop van mijn overdenking verschillende woorden gebruikt voor die bron van leven: God, liefde, zegen, levensmoed en levenskracht, Geest... Maar wat is nou de eigenlijk inhoud van deze bron?

In de Noordzee zwommen eens twee jonge visjes. De ene was in een filosofische bui en zei tegen de ander: "Wij vissen zwemmen de hele dag door in water, maar wat IS nou precies water?" "Dat is best een goede vraag," zei de ander, "laten we het aan de meester vragen." Even verderop vonden zij de meester, die rondzwom aan het hoofd van een schoolje vissen. Ze stelden hun vraag, en de meester zei: "Zo jong nog, en dan al zulke verstandige vragen

stellen! Maar mijn kennis schiet hier tekort. Bij de Doggersbank moet een slimme universiteitsvis wonen. Ga het hem eens vragen.” Na een lange reis kwamen zij bij de geleerde vis en stelden hun vraag. “Ja,” zei deze slimme vis, “dit is eigenlijk DE vraag voor ons, vissen. Hier aan de universiteit gaan al onze discussies en onderzoeken in wezen over dit punt. Toch moet ik zeggen: wij weten nog altijd niet precies wat water is...” Hij zag de ontgoocheling in de ogen van zijn kleine gesprekspartners, en hij zei: “Misschien hebben jullie nog een kans. In de diepte van de Grote Oceaan woont een oeroude, wijze vis. Hij doorgrondt de diepten van het water en van het bestaan. Als er iemand is die jullie antwoord kan geven, dan moet hij het zijn.” Uiteindelijk kwamen de twee visjes bij deze profetische vis terecht. “Kunt u ons zeggen wat water is?” vroegen ze aan hem. En de oude profeet antwoordde: “Wat water is, kan niemand jullie zeggen. Maar één ding weet ik zeker: zonder water kunnen wij niet leven!”

Voor ons, kleine mensen in de oceaan van het bestaan, blijft de Bron van leven een geheim. Luisterend en kijkend naar de woorden en daden van Jezus worden we een beetje wijzer. Misschien moeten we samen met de mystici zeggen: “Als wij God zouden kennen en doorgronden, zou Hij geen God meer zijn!” Hoe het ook zij: wij moeten, net als de twee visjes en net als alle andere mensen, doorgaan met zoeken, zoeken naar de Bron...